

УДК 378.01843

М. Г. Ватковська

кандидат філософських наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи

Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано особливості розуміння принципів державного управління в контексті дистанційної освіти. Увага сконцентрована на розкритті сутності таких принципів, як принцип об'єктивності, принцип випереджального стану управління, принципи відкритості, публічності й прозорості в дистанційній освіті. На основі дослідження робиться висновок про те, що механізми застосування принципів державного управління в дистанційній освіті потребують подальшого уточнення та вдосконалення.

Ключові слова: принципи державного управління, дистанційна освіта, дистанційне навчання, система освіти.

Постановка проблеми. У сучасних реаліях перед українською освітою стоїть велике завдання – надати кожному громадянину можливість навчатися впродовж життя з урахуванням власних інтересів, схильностей і потреб. В умовах швидких інформаційних потоків, швидкого темпу зміни парадигми знань від «актуальних» до вже «неактуальних», в умовах потреби в перекваліфікації та підвищенні кваліфікації значної кількості різних фахівців упоратися з цим спроможна лише дистанційна освіта. «Розвиток вітчизняної управлінської науки відбувається в межах переходу від системноцентричного типу соціального мислення і управління, що характеризується приматом системи над людиною, коли людина для системи – засіб, а не мета, до персоніцентричного, який передбачає такий характер взаємовідносин між системою та особистістю, коли система слугує людині, створює максимум сприятливих умов для її життя» [4, с. 89]. Одним із елементів персоніцентричної моделі управління є дистанційна освіта, якій пророкують у реаліях нашого життя одну з провідних ролей. Адже швидкі темпи життя, постійне вдосконалення інформаційних технологій і моделі управління ними диктують сучасній людині свої правила гри на полі соціальної дійсності. «Освіта стає інструментом взаємопроникнення не тільки знань та технологій, але й капіталу, інструментом боротьби за ринок, розв'язання геополітичних завдань. При цьому, дистанційні засоби навчання, що базу-

ються на сучасних технологічних досягненнях, будуть відігравати основну роль» [8].

Із появою дистанційної освіти змінюється саме уявлення про систему управління освітою загалом. У сегменті дистанційного навчання певні управлінські важелі не мають сенсу і сприймаються як «супільний атавізм».

Українське законодавство визначає дистанційне навчання як «індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [9]. Отже, у дистанційному процесі навчання змінюється сама звична форма отримання знань. «Дистанційне навчання широко використовує комп'ютерні навчальні програми різного призначення та сучасні телекомунікації з метою доставки навчального матеріалу та спілкування, у тому числі, в реальному часі» [8].

Розвиток дистанційної освіти в Україні вже розпочато, однак обґрунтування механізмів державного управління цим процесом не здійснено в повному обсязі. Аналіз принципів державного управління, їх розуміння в контексті дистанційного навчання є однією зі спроб вирішення означеного питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробкою означеної проблеми займалися

С. Домбровська [3], О. Красіков [7], Н. Самолюк, М. Швець [11] та інші українські дослідники. Проте особливості дослідження теми дистанційної освіти полягають у тому, що вона практично завжди перебуває в міжгалузевій площині, найчастіше – між державним управлінням і педагогікою. Так, С. Домбровська аналізує механізми державного регулювання впровадження дистанційної форми навчання. Н. Самолюк, Н. Швець досліджують особливості впровадження дистанційної освіти до вищих навчальних закладів освіти України, розглядаючи всі складнощі цього процесу. О. Красіков, у свою чергу, підходить до аналізу дистанційної освіти з позиції соціального управління, розглядаючи її як один із соціальних процесів: «Управління дистанційною освітою являє собою цілісний процес, що охоплює всі його головні етапи: планування, керівництво соціальними процесами і досягнення кінцевих результатів» [7].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, охарактеризовані роботи, присвячені дослідженню особливостей розвитку дистанційної освіти, не розкривають змістових складників становлення самої парадигми державного управління дистанційною освітою, чим і зумовлене обрання для дослідження аспекту реалізації принципів державного управління в контексті дистанційної освіти.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз особливостей розуміння принципів державного управління в контексті дистанційної освіти.

Виклад основного матеріалу. Дистанційна освіта хоча й віддаляє вчителя та учня один від одного у фізичному аспекті, але разом із тим може персоналізувати сам процес навчання за схемою: один учитель – один учень. Дистанційний компонент навчання в Україні реалізується в загальноосвітніх початкових закладах, професійно-технічних навчальних закладах, вищих навчальних закладах і закладах післядипломної освіти. «Метою дистанційного навчання є надання освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями» [9].

Особливості дистанційного навчання в реаліях української держави полягають у такому:

– можливості роботи (навчання) в синхронному або асинхронному режимах. Так, у межах синхронного режиму дистанційного навчання виникає поняття «віртуальний клас», що

реалізується у вебінарах, відеоконференціях, чатах, групах у соціальних мережах. У межах асинхронного режиму (гнучкого графіка роботи) учасники навчального процесу також можуть спілкуватися в соціальних мережах, через приватне електронне листування, форуми, відеозв'язок, але робити це в зручний для них час, без прив'язки до часу роботи інших учасників процесу навчання;

– утворенні он-лайн освітнього середовища, у межах якого учні мають змогу ознайомитися з навчальними програмами, опрацювати лекційні матеріали, виконати практичні завдання. Освітнє середовище може мати різний ступінь доступу учасників до нього. Варто відзначити, що існує досить багато програмних пакетів для здійснення дистанційної освіти;

– віддаленому режимі контролю/перевірки знань учня, що частково може вирішуватися через тестові завдання (вхідне та вихідне тестування) на певних дистанційних платформах або шляхом перевірки вчителем відправлених персонально розв'язаних учнем завдань;

– новій ролі вчителя, на якого покладаються функції координатора процесу навчання, його коректування, складання індивідуальних навчальних планів тощо. Як форми контролю в дистанційному режимі навчання викладач використовує комп'ютерне тестування, співбесіди, як індивідуальні, так і групові, дистанційні іспити, курсові та проектні роботи. Дистанційна освіта вимагає від учителя нових умінь (володіння новітніми інформаційними технологіями) та високого рівня комунікації. Одним із головних завдань стає адаптація навчального матеріалу для його сприйняття й вивчення в дистанційному форматі.

В умовах розвитку дистанційного компонента є нагальна потреба в обґрунтуванні принципів, на основі яких мають бути розроблені різноманітні управлінські моделі, залежно від різноманітних навчальних платформ, дистанційного навчання.

Під принципом загалом розуміють основне вихідне положення певної теорії або вчення, вихідні засади пояснень чи керівництва до дії. «У державному управлінні принципи розглядаються як прояви закономірностей, відношення або взаємозв'язки суспільно-політичного характеру й інших груп елементів державного управління, викладені у вигляді певного наукового положення, що застосовується в теоретичній і практичній діяльності у сфері державного управління.

На практиці принципи державного управління набувають характеру правових норм, правил, якими керуються в управлінській діяльності відповідно до соціально-економічних умов, що склалися у суспільстві» [5, с. 489].

Принцип об'єктивності державного управління, яким зумовлене дотримання в управлінських процесах вимог об'єктивної необхідності щодо дистанційної освіти, має таке втілення. Дистанційна освіта – це вимога реалій українського суспільства, коли значна його частина прагне навчатися, отримувати першу або другу освіту, але не має на це часу або фізичної можливості. Дистанційна освіта як одна з форм системи неперервної освіти покликана реалізувати права людини на освіту й отримання інформації. Вона дає кожному змогу отримати базову або додаткову освіту паралельно з професійною діяльністю людини. «Розвиток дистанційної освіти слушно вважається рухом у напрямку зростання рівня доступності освіти для людей, які з різних причин раніше не мали змоги її отримати» [1, с. 10]. Отже, у такому разі дистанційне навчання надає можливість реалізувати різним категоріям громадян свої освітні потреби. «Принцип випереджального стану управління передбачає перехід від орієнтації на минуле (планування від досягнутого) до орієнтації на майбутнє» [4, с. 490]. У контексті дистанційної освіти цей принцип пов'язаний із принципом об'єктивності й радше є його логічним продовженням, спрямованим на передбачення та прогнозування розвитку ринку освітніх послуг. Якщо є запит, ринок обов'язково відреагує, і це не має відбуватися без розроблених механізмів державного управління. Вчасна та правильно організована платформа дистанційного навчання є своєрідним регулятором державного управління процесів зайнятості населення. Дистанційне навчання дає змогу значно зменшити витрати на підготовку спеціаліста. Електронне навчання одного студента приблизно втричі дешевше, ніж у системі традиційного навчання. Це надає можливість зменшити навантаження на державний бюджет, з одного боку, а з іншого – полегшує отримання освіти представникам вразливих верств населення [2].

У процесі управління дистанційною освітою особливе значення має надаватися реалізації принципу відкритості, «який передбачає можливість громадян брати безпосередню участь у діяльності органів державної влади і виявляється у забезпеченні реального впливу грома-

дян та їхніх об'єднань на зміст управлінської діяльності» [6, с. 470]. Саме цим принципом визначається популярність, поширеність одних навчальних платформ і незатребуваність інших. Принцип відкритості напруг пов'язаний із відкритою освітою, її дистанційним компонентом, що зумовлено тим, «що вимоги відкритості дедалі більше стають стандартом діяльності окремих освітніх установ і цілих національних освітніх систем» [1]. Також принцип відкритості в контексті дистанційної освіти межує з принципом публічності, яким у теорії державного управління забезпечує взаємозв'язок органів державного управління із суспільством і громадянами. Реалізація принципу відкритості в дистанційному навчанні забезпечує таке: свободу вибору часу й темпів навчання, відкрите планування програм навчальних курсів, вільний розвиток індивідуальності тощо. У контексті реалізації дистанційної освіти принципи відкритості й публічності ще й надають можливості контролю та перевірки діяльності всіх суб'єктів навчального процесу.

Дистанційний освітній компонент повною мірою дає змогу реалізувати принцип прозорості державного управління. «Прозорість у діяльності органів державної влади характеризується максимально можливим доступом громадськості до інформації про діяльність органів державної влади та формуванням механізму громадського впливу на сферу державного управління через представницькі інститути» [6, с. 473]. Отже, як уже зазначалося, дистанційне навчання, управління процесом дистанційної освіти відкривають нові можливості для управління освітнім процесом. В основу програм дистанційного навчання покладено принцип модульності. Кожний курс складається з максимально незалежних модулів (блоків), що надають можливість формувати навчальну програму згідно з індивідуальними потребами. Подібна організація дає змогу ліквідувати суб'єктивність в оцінюванні навчальних досягнень і прозоро дослідити індивідуальну траєкторію як кожного учня, так і роботу куратора/викладача з кожної дисципліни. По суті, управлінець, маючи права доступу до дистанційного майданчика, може здійснювати управління процесом автономно від учасників навчального процесу, оскільки всі їхні дії є прозорими, їх легко відстежити й перевірити.

Дистанційна освіта не може перебувати осторонь від такого компонента принципу при-

йняття управлінських рішень, як оптимальне управління. «Поняття оптимального управління має зміст найбільш бажаного управління, найкращого з можливих» [5, с. 499–500]. Наразі дистанційна освіта через розроблення та застосування нових методик, технік і процедур сприяє пошуку, становленню шляхів і способів підвищення управлінської діяльності. Але про реалізацію цього принципу повною мірою говорити поки що не доводиться, оскільки ще тривають пошуки таких оптимальних механізмів державного управління дистанційною освітою.

Розглянуте можливе розуміння принципів державного управління в контексті дистанційної освіти ще потребує уточнення, механізми державного управління дистанційною освітою очікують свого розроблення та вдосконалення, адже сьогодні розвиток дистанційної освіти обмежується певними чинниками, серед яких варто зупинитися на такому. Певна частина дистанційних курсів практично не відрізняється від заочного навчання (наявний очний компонент, не використовуються дистанційні форми взаємодії). Не всі учасники навчального процесу готові сприймати дистанційну форму отримання знань. Це частково пов'язано із психологічними настановами учасників навчального процесу. Зокрема, дистанційне навчання буде якісним та успішним за умови, що той, хто навчається, має велику мотивацію до отримання знань і сформовану навичку самостійної навчальної роботи. Також не всі вчителі/викладачі, котрі долучаються до дистанційної форми роботи, розуміють повною мірою, що дистанційний компонент навчання кардинально відрізняється від стаціонарної взаємодії, отже, потребує відмінної від попередньої форми подання навчального матеріалу, формулювань навчальних завдань тощо. На сьогодні також спостерігається слабка або взагалі відсутня підготовка викладачів-координаторів дистанційних курсів, практично неналагоджена інтеграція українських дистанційних систем до зарубіжних частково через відсутність підготовлених фахівців для такої взаємодії. Робота координатора ускладнюється тим, що йому доводиться взаємодіяти з різними учасниками навчального процесу: розробниками курсів як із авторами змістової складової курсів, якщо знань і компетентностей координатора не вистачає; технічними спеціалістами, мережевими програмістами з різних питань – щодо відкриття/закриття доступу до певних тем або курсів, оновлення тем чатів/форумів, на-

лагодження зв'язку з певними користувачами тощо. Уміння координатора дистанційних курсів оперативно та якісно вирішувати вказані й інші проблеми зумовлює багато в чому успішність тих або інших дистанційних платформ навчання. Ці складнощі скоріше за все є тимчасовими, пов'язаними з процесом становлення нової форми освітніх послуг. І чим скоріше держава вирішить ці труднощі, тим швидше якість дистанційного навчання зросте.

Загалом дистанційна освіта в сучасному інформаційному просторі має багато переваг, серед яких треба виділити можливість отримувати освіту у звичному для людини середовищі, розширення сегмента потенційних студентів, які не мають змоги навчатися на денній або заочній формах. Дистанційна освіта надає можливість поєднувати повсякденне життя, роботу й навчання. Окрім цього, у світі швидкого оновлення знань, швидкої зміни інформації дистанційна освіта стає своєрідним путівником у віртуальному просторі, що сприяє відділенню інформаційних «зерен» від «полови» в Інтернеті.

Висновки і пропозиції. Отже, розглянуті принципи державного управління, особливості їх інтерпретації в контексті дистанційної освіти дають змогу говорити про те, що сама дистанційна освіта змінює уявлення про управління освітою як соціальним інститутом узагалі. Якщо вести мову про управління освітнім процесом у традиційній школі, то тут є можливість уніфікувати, упорядкувати практично всі наявні управлінські функції. У разі з дистанційною освітою зробити це значно складніше, тому що нині вона представлена різними освітніми майданчиками (платформами) з різними можливостями здійснення управління. Але загалом варто вести мову про те, що на сьогодні система державного управління має виробити стратегії й механізми управління дистанційною освітою. Одним із таких шляхів є адаптування, а часом і розробка принципів державного управління дистанційною освітою.

Список використаної літератури:

1. Відкрита освіта. Колективний розвиток освіти через відкриті технології, відкритий контент і відкрите знання / за ред. Тору Ійюсі, М.С. Віджая Кумара ; перекл. з англ. А. Іщенко, О. Насика. – К. : Наука, 2009. – 256 с.
2. Воронкін О.С. Організація дистанційних технологій навчання на основі комп'ютерних інформаційних систем вищих навчальних закладів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

- <http://www.nbu.gov.ua/ejournals/vsunud/2009-6E/09vosnzu.htm>.
3. Домбровська С.М. Механізми державного регулювання впровадження дистанційної форми навчання у вищих навчальних закладах України / С.М. Домбровська // Теорія та практика державного управління. – 2014. – Вип. 3. – С. 112–116. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2014_3_17.
 4. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / наук.-ред. колегія: В.М. Князев (співголова), І.В. Розпутенко (співголова). – К. : НАДУ, 2011. – Т. 1 : Теорія державного управління. – 2011. – 748 с.
 5. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / наук.-ред. колегія: В.М. Князев (співголова), І.В. Розпутенко (співголова). – К. : НАДУ, 2011. – Т. 2 : Методологія державного управління. – 2011. – 692 с.
 6. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / наук.-ред. колегія: В.М. Князев (співголова), І.В. Розпутенко (співголова). – К. : НАДУ, 2011. – Т. 8 : Публічне врядування. – 2011. – 630 с.
 7. Красіков О.М. Соціальне управління дистанційною освітою / О.М. Красіков // Право і суспільство. – 2011. – № 4. – С. 85–90. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2011_4_20.
 8. Меморандум створення інформаційної освітньої мережі «Українська дистанційна освіта» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.osvita.org.ua/distance/ukraine/add/00/.
 9. Положення про дистанційне навчання : Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/z0703-13>.
 10. Про затвердження змін до Положення про дистанційне навчання : Наказ Міністерства освіти і науки України від 14.07.2015 № 761 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0923-15>.
 11. Самолюк Н. Актуальність і проблемність дистанційного навчання / Н. Самолюк, М. Швець // Нова педагогічна думка. – 2013. – № 11. – С. 193. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2013_1_50.

Ватковская М. Г. Реализация принципов государственного управления в контексте дистанционного образования

В статье проанализированы особенности понимания принципов государственного управления в контексте дистанционного образования. Внимание сконцентрировано на раскрытии сущности таких принципов, как принцип объективности, принцип опережающего состояния управления, принципы открытости, публичности и прозрачности в дистанционном образовании. На основании проведенного исследования делается заключение о том, что механизмы применения принципов государственного управления в дистанционном образовании нуждаются в дальнейшем уточнении и усовершенствовании.

Ключевые слова: *принципы государственного управления, дистанционное образование, дистанционное обучение, система образования.*

Vatkovs'ka M. Implementation of the principles of public administration in the context of distance education

The features of understanding of public administration in context of distance education are analyzed. Attention is focused on the disclosure of principles such as the principle of objectivity, the principle of anticipatory public administration state, principles of openness, publicity and transparency in distance education. Based on the research the conclusion was made that mechanisms for applying the principles of public administration in distance education require further refinement and improvement.

Key words: *principles of public administration, distance education, distance learning, educational system.*